

**ירחון לקידום מנהיגות, מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל
הבית-ספרי בחינוך היסודי**

הירחון מיועד למפקחים, למנהלים ולבעלי תפקידים בבתי-הספר היסודיים.
בירחון נביא מידע מתחום המינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי, סקירות קצרות
מספרות המחקר בנושאים שונים בתחום, סיפורי הצלחה של מפקחים, מנהלים
ובעלי-תפקידים בבתי-הספר היסודיים וכד'.

הגישות, דרכי ההוראה-למידה ומסגרות הלימוד שיכולות לקדם הישגי תלמידים בסיכון

וטרס, מרצנו ומקנולטי (2000) אומרים כי מנהיגים אפקטיביים יודעים אילו שיטות עבודה והוראה
בבית הספר ובכיתה תורמות לעלייה בהישגי התלמידים, ואילו מתמקדות בשיפור שיטות העבודה
והלמידה החשובות ביותר בבית הספר ובכיתה. ידיעה זו של המנהיגים מורכבת מ:

- ידע מעשי – הידיעה מדוע זה חשוב, כלומר: הבנת הבסיס העיוני והיתרונות
שבגישה חינוכית מסוימת או בדרך הוראה-למידה מסוימת.
- ידע הצהרתי – הידיעה מה צריך לעשות, כלומר: הכרת הפעולות הנדרשות ליישום
גישה חינוכית מסוימת או דרך הוראה-למידה מסוימת.
- ידע תהליכי – ידיעה כיצד לעשות זאת, כלומר: היכולת לבצע את התהליכים
הנדרשים ליישום גישה מסוימת או דרך הוראה-למידה מסוימת.
- ידע הקשרי – ידיעה מתי לעשות זאת, כלומר: בחירת העיתוי המתאים לשימוש
בגישה מסוימת או בהוראה בדרך מסוימת.

בינינו לבין עצמנו: האם יש הבדל בסוג הידע וברמת הידע הנדרשים ממנהל בית ספר
וממורה בנוגע לגישות חינוכיות ולדרכי הוראה-למידה? מדוע?

ואכן לא אחת אנו שומעים מנהלים השואלים: מהן הגישות, דרכי ההוראה-למידה ומסגרות הלימוד
שיכולות לקדם את הישגי התלמידים בסיכון¹?

¹ תלמידים בסיכון - תלמידים שהישגיהם נמוכים מן המצופה.

4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי.
חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש.
משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911.
טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

בגיליון זה של "4 הממ"ם"² נציג מידע המתייחס לשאלה זו.

במידע ניתן להסתייע לצרכים אלה:

- איסוף נתונים על איכות ההוראה כבסיס לתכנון פעולות לפיתוח צוות.
- קביעת הרכבי הכיתות וארגון מסגרות הלמידה.

Cotton (2002) מציינת, בהסתמך על מחקר בתי הספר האפקטיביים³ ועל מחקר מצטבר בנוגע להשפעת ההוראה על הישגי תלמידים, כי הגורמים התורמים ביותר להישגי תלמידים הם אלה:

א. גורמים ברמת מערכת:

סביבה לימודית בטוחה ומאורגנת
מנהיגות פדגוגית חזקה של המנהל
אווירה המדגישה למידה
ניצול יעיל של זמן הלמידה
מעקב אחר התקדמות התלמידים והכוונתם
מבנה כיתות הטרוגני מבחינה לימודית
ארגון לומדים גמיש בתוך הכיתה
כיתות קטנות

אקלים כיתה תומך

מעורבות של הורים וקהילה

ב. גורמי הוראה-למידה

תכנון קפדני של ההוראה-למידה

---

² ראו גם ב:

- א. "הישגים בלימודים של תלמידים עולים". תשס"ד. 4 הממ"ם, גיליון מספר 1. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי.
- ב. "תכניות הוראה ומסגרות למידה שיכולות לקדם הישגי תלמידים". תשס"ד. 4 הממ"ם, גיליון מספר 5. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף לחינוך יסודי.
- ג. "ניהול שונות, מתן מענה לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ושוויון בבית ספר העובד על פי סטנדרטים". תשס"ה. 4 הממ"ם, גיליון מספר 11. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף לחינוך יסודי.
- ד. "פגישה עם סטנדרטים ביסוס עבודת בית הספר על סטנדרטים – תדריך למנהל" (עמ' 48). תשס"ו. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.

³ ראו: "בתי ספר אפקטיביים". תשס"ד. 4 הממ"ם, גיליון מספר 6. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף לחינוך יסודי.

4. הוראה מסורתית – הוראה לכל הכיתה בזמן נתון.

2 4 הממ"ם – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש. משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911. טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

הוראה ממוקדת וברורה

שאלת שאלות יעילה

משוב ועידוד לתלמידים

חזרה/התאמת ההוראה לפי הצורך

גורמים אלה יש ליישם כמכלול שלם, בראייה מערכתית ואינטגרטיבית, ולא נקודתית.

Snow (2003) סוקר ממצאי מחקר בנוגע להשפעה שיש לגישות ולדרכי ההוראה-למידה אלה על הישגי תלמידים בסיכון:

א. גישות: ביהביוריסטית, קונסטרוקטיביסטית, קוגניטיבית ומטה קוגניטיבית במסגרת הכיתה המסורתית (הוראה פרונטאלית)4.

ב. דרכי ההוראה-למידה כמו למידה שיתופית וחונכות וכן שילוב המחשב בהוראה-למידה.

בחרנו להתמקד בגורמים אלה המשפיעים על הישגי תלמידים בסיכון:

א. גישות: שתי גישות במסגרת הכיתה המסורתית (הוראה פרונטאלית) שבהן דן Snow (2003): הגישה הביהביוריסטית והגישה הקונסטרוקטיביסטית, (בנוגע לגישה הקוגניטיבית ולהגישה המטה קוגניטיבית אין ממצאי מחקר ברורים, כפי שמציין Snow) וגישת ההוראה המותאמת.

ב. דרכי ההוראה-למידה: למידה שיתופית, הוראה-למידה מותאמת וחונכות.

ג. ארגון הלומדים: מסגרות בעלות הרכב תלמידים הומוגני והטרוגני מבחינת הישגים בלימודים.

א. גישות

לצורך מחקר מטאנליזה עבור (MCREL Mid-continent Research for Education and Learning)

(Learning) נסקרו יותר מ- 3500 מחקרים שבדקו דרכי ההוראה-למידה אפקטיביות לקידום תלמידים

בעלי הישגים לימודיים נמוכים. מתוך זה נבחרו על ידי Snow (2003) חמישה עשר מחקרים שבדקו

הוראה-למידה בגישה הביהביוריסטית במסגרת הכיתה המסורתית (הפרונטאלית) וחמישה עשר

מחקרים שבדקו הוראה-למידה בגישה הקונסטרוקטיביסטית.

1. הגישה הביהביוריסטית

מקורה של הגישה בתיאוריות התנהגותיות הרואות בהתנהגות הגלויה תגובה ישירה לגירויים

ובלמידה - שינוי התנהגותי.

הנחות היסוד של הגישה

1. הידע קבוע.

2. הידע ניתן להעברה מבעל הידע לזולתו.

3. על ידי הוראה נכונה תרגול ושינון ניתן להגיע לשליטה בידע.

4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 3

חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש.

משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911.
טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

מה עושים המורים?

המורים מבצעים הוראה מפורשת, כלומר: "מקנים"/"מעבירים" ידע על ידי הצגתו בדרך כלל באופן מילולי ולעיתים בליווי המחשה כמו תמונות והדגמה; מעודדים תלמידים לתרגל ולשנן; משתמשים בצעדי הוראה מובנים שמטרתם להביא את התלמידים להבנה של הנלמד ולשליטה במיומנות הנדרשת; נדרשים להפעיל יכולת "שליטה" בכיתה.

מה עושים התלמידים?

מחקים את המורה (לדוגמה: בעת לימוד קריאה - בהיגוי צלילים), משננים, מתרגלים מיומנויות, עונים על שאלות המורה שבדקות בדרך כלל הבנה ומבקשות איתור מידע בטקסט.

ממצאי המחקר

נמצא ששימוש בגישה זו תורם להשגת שליטה טובה יותר במיומנויות כמו: חישוב במתמטיקה, כתיב וקריאה (רהיטות ושטף).

2. הגישה הקונסטרוקטיביסטית⁵

הנחות היסוד של הגישה

1. הידע הוא דינאמי ומשתנה. הוא אינו קבוע, סטטי.
2. הידע מתפתח ונבנה באינטראקציה של הפרט עם עצמו, עם סביבתו ועם מושא הלמידה שלו, ואינו מוצר הניתן להעברה מאובייקט אחד לאובייקט אחר.

מה עושים המורים?

המורים מזהים את המושגים הבלתי פורמאליים הקשורים לחוויות יומיומיות שהילד יודע; יוצרים באמצעות התערבות גירויים המעוררים את רמת ההתפתחות הקרובה ביותר; מסייעים במעבר מהצגה של ידע תלוי-הקשר ותלוי-חוויות יומיומיות להצגת ידע פורמאלי, מוכלל יותר, שאינו תלוי בהקשר או בחוויות יומיומיות; מבצעים פעילויות "הכנה" ו"התכוונות" ללמידה, כמו: סיעור מוחין על מושג שיילמד, מעודדים את התלמידים להגיב לנלמד, לפרש אותו ולייצג את למידותיהם בדרכים מגוונות.

5. מקורה של הגישה בתורתו של לב יגודצקי (מהדורה עברית, 2004). הקונסטרוקטיביזם ניזון משתי תיאוריות פסיכולוגיות. האחת היא התיאוריה הקוגניטיבית התפתחותית של פיאז'ה המדגישה את הפרט ואת הדרך שבה הוא מבנה את הידע שלו. ע"פ תיאוריה זו, כל פרט מבנה לעצמו את הידע בהתאם לידע הקוגניטיבי הקודם אצלו ולהקשר שבו מתקיימת הפעילות. הידע נרכש בתהליך הדורש מן הלומד להיות פעיל, לקשר ידע קיים ומיומנויות קיימות לידע חדש. בתהליך זה מבנה הלומד את הידע שלו על-ידי יצירת מארג קשרים סמנטיים בין ידע קיים לידע חדש (מינץ ונחמיאס, 1998).

4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 4 חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש. משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911. טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

מה עושים התלמידים?

משתפים אלה את אלה בחוויות ובהתנסויות שמהם בנו את הידע הקודם שלהם; משתתפים באופן פעיל בדיון על הנלמד ובפרשנותו ומשתפים מניסיונם האישי בהתייחס לנלמד; מוציאים תוצר המזמן שיפור במיומנויות הנדרשות, כמו: כתיבת עיתון לצורך שיפור ההבעה בכתב או הפקת מופע תיאטרון לשיפור מיומנויות הקריאה וכד', ומייצגים את למידותיהם בדרכים מגוונות.

ממצאי המחקר

נמצא ששימוש בגישה זו תורם להשגת שליטה טובה יותר בפיתוח ההבעה, בפתרון בעיות וכד'. כך שפעילות כמו כתיבת עיתון, לדוגמה, יכולה לתרום לפיתוח ההבעה היצירתית. פעילות המעודדת תלמידים לקשר בין ניסיון אישי לבין הנקרא תורמת ליכולת ההבנה של הנקרא ופרשנותו. סביבות למידה קונסטרוקטיביות מאפשרות לתלמידים לחשוב, לרכוש מיומנויות של טיפול במידע ולהפוך אותו לידע.

המסקנות מסקירת המחקרים ה:

1. אין שימוש טהור באף לא אחת מהגישות. בשיעורים נצפה שימוש בשתי הגישות במעורב, אם כי למורים הייתה נטייה חזקה יותר לאחת הגישות.
2. כל גישה יכולה להיות יעילה בקידום הישגים של תלמידים בסיכון, בתנאי שיש הלימה בין הפעילות ההוראתית-לימודית לבין התוצאה המבוקשת.
3. לא נמצא יתרון מובהק לאחת הגישות בהעלאת הישגי תלמידים בסיכון.
4. על המורים להשתמש במגוון גישות. יש לבחור את הגישה לאור התוצאה שאותה מבקשים לקבל (Snow, 2003).

בינינו לבין עצמנו: באיזו גישה נוקטים המורים בבית הספר שבהנהלתכם בתדירות גבוהה יותר? התוכלו לזהות מה המורים יודעים ומה הם יודעים לעשות ביישום הגישות השונות?

3. גישת ההוראה המותאמת

בגישה זו נעשית התאמה של ההוראה לפרט. ניתן למיין את ההתאמות לשני סוגים: א. התאמות שגרתיות, "רוטיניות", המכוונות לכל הכיתה כמכלול. ב. התאמות ייחודיות, "ספציפיות", המכוונות למתן מענה לצרכים ייחודיים של תלמיד מסוים (אלמוג ושכטמן, 2005). ניתן לראות בהוראה המותאמת התפתחות של ההוראה היחידנית. בתפיסת הידע וההוראה-למידה ניתן לנקוט בגישה הביהביוריסטית או/ו בגישה הקונסטרוקטיביסטית כחלק מההתאמות הנדרשות לאור צרכי התלמיד.

- 4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 5 חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש. משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911. טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

הנחות היסוד של הגישה:

1. קיימת שונות גדולה בין התלמידים הלומדים באותה כיתה. יש להתאים את תכנית הלימודים, את הסביבה הלימודית ואת דרכי ההוראה-למידה לתלמידים השונים כדי לאפשר להם תפקוד מיטבי.

מה עושים המורים?

המורים המיישמים את גישת ההוראה המותאמת מכירים מגוון שיטות ודרכי הוראה-למידה; מקיימים מעקב אחר תפקוד התלמידים ומתאימים את ההוראה לנתוני התפקוד של התלמידים ומאפייניהם; מכינים בקפידה את הסביבה הלימודית ואת חומרי הלמידה; מתכננים ומפעילים מסגרות למידה ותהליכי ההוראה-למידה מגוונים מותאמים לפרט.

מה עושים התלמידים?

מודעים לסגנונות למידתם, להעדפותיהם, לתפקודם ולהישגים המצופים מהם; מייזעים את המורים בנוגע לקשיים לימודיים/חברתיים וכד'; מפתחים אחריות ללמידתם.

המסקנות מסקירת המחקרים ה:

חשיבות רבה מיוחסת בספרות ובמחקר להשפעתה הפוטנציאלית של ההוראה המותאמת על הקידום ההישגי של תלמידים בסיכון. אלמוג ושכטמן (2005) מציינות כי מחקרים רבים מעידים על קשרים בין ההוראה המותאמת לתפקודים הלימודיים והחברתיים של תלמידים משולבים. כך לדוגמה "תלמידים עם צרכים מיוחדים הראו התקדמות לימודית בכיתות בהן התבצע באופן שיטתי תהליך של מעקב ובקרה אחר הישגיהם תוך התאמה של ההתנסויות הלימודיות שניתנו להם (Rose, 1998) ובעקבות התנהגויות ההוראה של מורים שנועדו באופן מכוון להגביר את ההשתתפות והיזמה של תלמידים אלו" (Rose, Mcnamara & O'Neil, 1996). במחקר של ווהן וחבריה (Vaughn, Elbaum,) (Schumm & Heghes, 1998) נמצא שתלמידים אשר שולבו בכיתות בהן מודל ההוראה היה שיתופי (Co-teaching), היו מקובלים יותר על ידי חבריהם לכיתה". למרות התרומה שיכולה להיות להתאמת ההוראה לפרט על תפקודם של תלמידים בסיכון, נמצא כי מורים רבים ממשיכים ללמד בשיטות ההוראה המסורתיות (פרונטאליות) (אלמוג ושכטמן, 2005, Snow, 2003). כמו כן נמצא שמורים רבים אינם נוטים לבצע את מרבית ההתאמות המומלצות (בעיקר התאמות ייחודיות לתלמידים ספציפיים), אף על פי שרובם מסכימים שהן רצויות ואפקטיביות (אלמוג ושכטמן, 2005).

בינינו לבין עצמנו: צפו בשיעור/יחידת הוראה-למידה. מהן ההתאמות שעושה המורה בשיעור זה/יחידת הוראה-למידה זו? על אילו התאמות נוספות תמליצו לה? מה עליה לדעת ומה עליה להיות מסוגלת לעשות כדי לבצע את ההתאמות הנדרשות לתלמידים בעלי הצרכים המיוחדים?

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

ב. דרכי הוראה-למידה

1. למידה שיתופית⁶

למידה שיתופית היא שם כולל למספר רב של שיטות הוראה ולמידה המדגישות רכיבים של יחסי גומלין בין התלמידים. את הבסיס העיוני של הלמידה השיתופית ניתן למצוא בפסיכולוגיה החברתית. Cohen (1994) מגדיר למידה שיתופית כעבודה קולקטיבית של תלמידים בקבוצה קטנה על מנת שכל תלמיד יוכל להשתתף במשימה הקבוצתית המשותפת ולתרום לה, כאשר התלמידים מצופים לבצע את המשימה בלי התערבות ישירה ומיידית של המורה.

אדם רוכש ידע כאשר הוא מתמודד עם בעיה או מתכנן דבר חדש, וזה קורה כתוצאה מחוסר ודאות או דיסוננס קוגניטיבי. לאינטראקציה עם הסביבה החברתית יש השפעה מכרעת על הבניית הידע. חילופי דעות ורעיונות עם אחרים יכולים לגרום לאדם לחשוב בשנית על דעותיו, לערער על דברים שהיה בטוח בהם ולהוסיף מידע חדש לידע הקיים אצלו.

הנחות היסוד הן:

1. למידה מתרחשת בתוך אינטראקציה חברתית.

2. תלמידים לומדים אלה מאלה ואלה עם אלה.

מה עושים המורים?

מתכננים היטב את תהליך ההוראה-למידה ואת מקומה של הלמידה השיתופית בו; מארגנים את הסביבה הלימודית ואת חומרי הלמידה; מכוונים את התלמידים להגדיר את יעדי הלמידה; נותנים הוראות ברורות עבור כל מטלה ומגדירים את המשימה הלימודית ואת תוצרי הלמידה תוך יצירת הזדמנות שווה לכל התלמידים להצליח; מארגנים את קבוצות הלמידה בהרכב הטרוגני; מפתחים מיומנויות חברתיות אצל התלמידים; מקצים מסגרת זמן נאותה לביצוע המטלה תוך הגדרת חלוקת זמנים ברורה להשלמת המטלה; נותנים הכרה פומבית להצלחת הקבוצה.

מה עושים התלמידים?

מתנסים במגוון תפקידים בקבוצות הלמידה; מבצעים את חלקם במשימה ותורמים לתוצר הקבוצתי; מקיימים אינטראקציות עם עמיתים ומשתפים אותם בידע, ברעיונות ובעשייה.

6. מקורה של הלמידה השיתופית, כמו הגישה הקונסטרוקטיביסטית, בתורתו של לב ויגודצקי (מהדורה עברית, 2004), אשר האיר את המושג למידה מן הפן החברתי שלו. ויגודצקי טען כי למידה משמעותית מתקיימת תוך דו שיח והחלפת דעות בין עמיתים (מינץ ונחמיאס, 1998).

7. 4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש. משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911. טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

המסקנות מסקירת המחקרים הן:

למידה שיתופית היא אסטרטגיה לקידום למידה, לפיתוח חשיבה גבוהה ולעידוד התנהגות חברתית חיובית. במיוחד בולטים יתרונותיה של הלמידה השיתופית בכיתות הטרוגניות. Slavin (1990) רואה בלמידה השיתופית טכניקה מומלצת ביותר להוראה בכיתה הטרוגנית. היא תורמת הן להעלאת ההישגים והן להעמקת התקשורת בין הפרטים או בין קבוצות, להעלאת האמון ההדדי בין החברים, לתגבור ההתנהגויות של עזרה הדדית, להעלאת המוטיבציה והנכונות למאמצים (ריץ' ובן-ארי, 1994). המחקר מראה כי למידה שיתופית בקבוצות הטרוגניות מועילה במיוחד לתלמידים בסיכון (Cohen, 1994). אלמוג ושכטמן (2005) מדווחות כי נמצא שסגנונות ההוראה המעודדים קבוצות עבודה שיתופיות ופעילות, מאפשרות לתלמידים רבים יותר לקחת חלק פעיל בשיעור והן מזמנות אינטראקציות חברתיות רבות יותר בין תלמידים רגילים ותלמידים משולבים. על המורים להכיר את השיטות השונות שפותחו להפעלת למידה שיתופית ולדעת לפתח משימות לימודיות מתאימות.

בינינו לבין עצמנו: צפו בשיעור/יחידת הוראה-למידה. מה היה מקומה של הלמידה השיתופית בשיעור ז/יחידה זו? האם המשימות אפשרו את מימוש העקרונות של למידה שיתופית? מדוע?

2. למידה יחידנית

למונח למידה יחידנית שתי משמעויות מקובלות: 1. התאמת ההוראה לפרט. 2. למידה המתרחשת אצל התלמיד כיחיד ואינה כוללת יחסי גומלין עם תלמידים אחרים. קצב הלמידה הוא אישי ומכון להשגת מטרות אישיות ומטרות שהוגדרו לתלמיד על ידי המורה.

הנחות היסוד הן:

1. כל תלמיד הוא אחד יחיד ומיוחד.
2. תהליך הלמידה הוא אישי.
3. על מערכת החינוך למקסם את האינדיווידואליזציה של ההוראה ולטפח למידה עצמית ולומד עצמאי.

מה עושים המורים?

מתאימים את תהליכי ההוראה והלמידה לצורכי הפרט בתהליך ארוך ומתמשך תוך הפעלת מגוון שיקולי דעת ומיומנויות אבחון והערכה; מקצים פרקי זמן מותאמים לקצב האישי של התלמידים; משתמשים במגוון אמצעי הוראה כדי למסד את תהליכי הלמידה; מתמקדים בתכנים ובמיומנויות למידה ייחודיות; נותנים הזדמנויות בחירה לתלמידים בזיקה לנטיותיהם; מגדירים את מטרות ההוראה לכל תלמיד בהתייחס להישגים המצופים; עושים אבחון מקדים ואבחון מתמשך של תהליכי הלמידה של הפרט והתקדמותו; מפרקים את נושאי הלימוד לחלקים ומכוונים את התלמידים בהתקדמותם.

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

מה עושים התלמידים?

מתכננים את למידתם; מתקדמים בקצב אישי לאור התכנית; בוחרים פעילויות ונושאי לימוד בתוך המגוון המוצע להם; שותפים לפיתוח מחוונים בנוגע להתקדמותם במשימות השונות ולהערכת התקדמותם; מפתחים אחריות אישית ללמידה.

המסקנות מסקירת המחקרים הן:

בריקנר ורון בספרן "הוראה מותאמת – התפתחות ושינוי מפרויקט ניסויי להעמקה ומיסוד" (בריקנר ורון, 1996) מדווחות על פרויקט ניל"י (ניסוי למידה יחידנית) שהופעל בישראל בשנים 1975-1980 שלווה בפעילות מחקר והערכה על ידי צוות חוקרים מאוניברסיטת תל אביב. פעולות ההערכה התבצעו בכיתות ניסוי ובכיתות ביקורת והתמקדו ברמת הכיתה, התלמידים, המורים והסביבה הלימודית. הערכה כללה הערכה של חומרי הלמידה ושל תהליכי היישום ברמת הכיתה והן של ההישגים בתחומי הידע ובתחום האישי. כמן כן נשאלו שאלות על אקלים הכיתה, על שיתוף פעולה בין התלמידים בכיתות הניסוי, על מיקוד שליטה של התלמידים וכדומה. מן הממצאים עולה שלא היו הבדלים מובהקים מבחינה סטטיסטית בהישגים הלימודיים בין קבוצת הניסוי לבין קבוצת הביקורת. בכל זאת נמצאה התקדמות במהלך השנים בהישגים הלימודיים בקבוצת הניסוי, ובמיוחד בקרב התלמידים החזקים. כמו כן נמצאו הבדלים לטובת קבוצת הניסוי בהיבטים חברתיים ובמיומנויות למידה. נמצא גם שארגון הלמידה בכיתות הלמידה היחידנית היה יעיל יותר לעומת הכיתות הרגילות. בינינו לבין עצמנו: צפו בשיעור/יחידת הוראה-למידה. מה היה מקומה של הלמידה היחידנית בשיעור זה/יחידה זו? האם המשימות אפשרו את מימוש העקרונות של למידה יחידנית? מדוע?

3. חונכות⁷

החונכות כוללת מפגשי למידה בצמדים: חונך וחניך, בפרקי זמן מוגדרים. יש פער גילים כלשהו בין החניך לחונך ואין הכוונה כאן להוראת עמיתים.

7. בישראל מופעלות תכניות חונכות כמו תכנית פר"ח, שבה סטודנטים חונכים תלמידי בתי ספר יסודיים ועל יסודיים, ותכנית יח"ד, שבה תלמידי כיתות ד'-ו' חונכים תלמידי כיתות ב', בדרך כלל בקריאה. כמו כן מופעלות תכניות חונכות מקומיות שונות.

9 4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש. משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911. טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

הנחות היסוד הן:

1. תשומת לב אישית, אינטראקציה ישירה ואינטנסיבית יכולים לתרום להעלאת ההנעה ללמידה של תלמידים בסיכון.

2. מפגש החונכות יכול לזמן זרימה מתמדת של מידע מעצב החינוכי לקידום התלמיד.

מה עושים החונכים?

מאבחנו את התפקוד העכשווי של החניך; מתכננים את מפגשי החניכה לאור יעדים ברורים; נותנים משוב מעצב מיידי על תפקוד החניך; מתאימים את המפגש לנתוני התפקוד העכשווי של החניך; מקיימים אינטראקציה המבוססת על תשומת לב אישית עם החניך.

מה עושים החניכים?

משתתפים באינטראקציה ישירה עם החונכים; פועלים על פי ההנחיה; נותנים משוב מיידי לחונכים, מפתחים אחריות ללמידתם.

המסקנות מסקירת המחקרים הן:

לפי Snow (2003) נמצאו הבדלים גדולים בין תכניות חונכות שונות מבחינת גיל החונכים, מקצועם והשכלתם; מבחינת משך תקופת החונכות ומבחינת יעדי החונכות. למרות ההבדל בגודל המחקרים, במטרות הספציפיות של כל תכנית חונכות ובשיטות המחקר שהשתמשו, יש רכיבים משותפים שבאמצעותם ניתן לאפיין חונכות. הרכיבים הם: 1. קשר אישי בין החניך לחונך 2. מחויבות של החונך לקידום החניך 3. משוב מעצב מיידי שניתן לחניך על ידי החונך תוך התאמת האינטראקציה וההנחיה על ידי החונך.

נמצא כי החונכות היא אסטרטגיה יעילה לקידום תלמידים בסיכון. מהמחקרים עולה שהאפקטיביות של החונכות אינה תלויה בגיל החונכים, במקצועם או בהשכלתם. נראה כי כל חונך עם מיומנויות מתאימות ועניין בחונכות יכול לתת מענה לחניך בעל הישגים נמוכים. כדי להפיק את היתרונות מהחונכות צריכים להתקיים תנאים אלה:

1. לתכנית החונכות צריכה להיות מטרה ברורה שתכוון את החונך בפעילותו עם החניך.

2. קיום מפגשי הדרכה עם החונכים לפני מפגש החונכות והפקת לקחים אחריו.

3. ביצוע הערכה שוטפת של מפגשי החונכות כדי להבטיח את תרומתם היומיומית.

4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 10
חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש.
משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911.
טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי
4. נתינת הזדמנויות למידה בסיסיות, כמו: חונכים איכותיים, חומרי למידה, סביבה לימודית מתאימה .

בינינו לבין עצמנו: מהו הניסיון שיש לכם בהפעלת תכניות חונכות? האם קיימתם מעקב אחר מידת האפקטיביות של תכניות אלה? באילו כלים השתמשתם?

ג. ארגון לומדים

ארגון לומדים הומוגני או הטרוגני יכול להתייחס לכיתה השלמה או למבנה הקבוצות בתוך הכיתה.
1. **מסגרת בעלת הרכב תלמידים הומוגני מבחינת הישגים בלימודים**⁸
ארגון לומדים הומוגני נקרא גם "שיטת ההקבצה" לפיה מחלקים את התלמידים למספר רמות לימוד, כשבכל במסגרת לומדים תלמידים בעלי רמת הישגים דומה בלימודים.

הנחות היסוד הן:

1. התלמידים נבדלים אלה מאלה ברמת התפקוד הלימודי.
2. שיבוץ תלמידים בעלי הישגים לימודיים נמוכים עם תלמידים בעלי הישגים לימודיים גבוהים יוצר תסכול אצל התלמידים משתי הקבוצות מפני שלא ניתן לתת מענה הולם לשונות הגדולה הקיימת ביניהם והמורים מלמדים תוך התייחסות לממוצע כיתתי כלשהו.
3. כדי לאפשר מתן מענה טוב יותר לתלמידים השונים יש לארגן אותם בקבוצות יכולת דומות.

מה עושים המורים?

מתאימים את ההוראה לרמת הקבוצה, בדרך כלל תוך שימת דגש על מיומנויות היסוד.

מה עושים התלמידים?

פועלים בהתאם למצופה מהם לאור הגישות המופעלות (ביהיוריסטית/קונסטרוקטיביסטית) ואופי המשימות הלימודיות (שיתופיות/יחידניות).

המסקנות מסקירת המחקרים הן: עד לכאן

"נראה כי בפועל שיטת ההקבצה מגדילה פערים לימודיים וחברתיים, ומהווה חלק מרכזי במנגנון ההסללה (חלוקה למסלולים) במערכת החינוך..." (אומרת טלר (2003). הסיבות לכך הן:

1. קצב ההתקדמות בהקבצות הנמוכות איטי מאשר בהקבצות הגבוהות.
2. החומר מוגש ברמה נמוכה יותר מאשר בהקבצות הגבוהות.
3. סביבת הלמידה אינה מספקת לתלמידים בעלי הישגים נמוכים עמיתים המספקים מודלים לפתרון בעיות.
4. התיוג של התלמידים ושיוכם להקבצה הנמוכה מעביר מסר של ציפיות נמוכות וחוסר אמון ביכולותיהם להגיע להישגים גבוהים. התלמידים מפנימים מסר זה ומפתחים גישה שלילית ללימודים ולמאמץ.
5. התיוג יוצר בידול חברתי.

4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 11
חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש.
משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911.
טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

8. השיטה רווחת בחינוך העל-יסודי. ראשיתה בשנות ה-60, עם הקמת חטיבות הביניים. חלוקת התלמידים לקבוצות הומוגניות נועדה, לכאורה, לאפשר התמודדות טובה יותר של התלמידים בעלי ההישגים הנמוכים.

בעוד שעבור תלמידים מחוננים ומצטיינים במיוחד ייתכן יתרון אקדמי כלשהו ללמידה בקבוצות הומוגניות (Kulik, 1993 אצל Cotton, 2002), מרבית התלמידים אינם נתרמים מלמידה במסגרת הומוגנית והתלמידים המסווגים בהקבוצות נמוכות וחלשות סובלים מפגיעה בדימוי העצמי שלהם, בירידה בהנעה ללמידה ובשביעות רצון כללית מבית הספר. "מחקרים ... מראים כי הנזק הנגרם [בחלוקה לקבוצות הומוגניות, דהיינו בשיטת ההקבוצות] לתלמידים החלשים גדול יותר מהתועלת שמפיקים החזקים, וכך הממוצע הכללי יורד. ההקבוצות, מסכמת טלר (2003) לפי ממצאים אלו, גורמות לירידה ברמת ההישגים הכללית...". הממצאים אינם מאשרים את ההנחה שכיתה הומוגנית מייעלת את הלמידה ומעלה הישגים לימודים של כל התלמידים (רש ודר, 1990; מושל, 1994 אצל קשתי ואח', 2001).

בינינו לבין עצמנו: מה עמדות המורים בבית הספר שבהנהלתכם בנוגע להוראה-למידה בקבוצות/כיתות הומוגניות? מדוע?

2. מסגרת בעלת הרכב תלמידים הטרוגני מבחינת ההישגים בלימודים⁹

במסגרת זו יש טווח שונות גדול בין התלמידים, בעיקר בהישגים בלימודים.

הנחות היסוד הן:

1. יש שונות גדולה בין התלמידים. השונות היא במימדים רבים: תפקוד לימודי, חברתי ורגשי, רקע חברתי-כלכלי, סגנונות למידה, עניין, דרכי חשיבה ועיבוד החומר הנלמד, הנעה ללמידה, עמדות כלפי למידה וכד'.
2. השוני הוא תופעה טבעית ואף רצויה. שוני בין התלמידים בכיתה נחשב לערך חינוכי והומאני, התורם ללמידה על ידי הפריה הדדית של התלמידים השונים.
3. ניתן לתת מענה לתלמידים השונים במסגרת למידה ההטרוגנית על ידי שימוש בשיטות הוראה-למידה מגוונות.

9. הבסיס העיוני של קיבוץ הלומדים ההטרוגני גם הוא במשנתו החברתית של ויגודצקי (מהדורה עברית, 2003). בקבוצה ההטרוגנית מתקיימת מערכת יחסים שבין ה"מומחה" ל"טירון" באמצעות מושג חדש שטבע ויגודצקי, אזור ההתפתחות המשוערת (Zone of Proximal Development). פירושו של מושג זה הוא המרחק בין דרגת ההתפתחות אליה יגיע הלומד ("טירון") ללא הנחייה, לבין פוטנציאל ההתפתחות אליו יכול להגיע בהנחיית אדם בעל ידע רב ממנו ("מומחה"), אך לא רב מידי, אלא הנמצא בקרבה לטווח ההתפתחות המשוער.

4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 12 חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש. משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911. טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

המסקנות מסקירת המחקרים ה:

"מנקודת המבט המחקרית", אומרת Cotton (קוטון, 2002) "כדאי להשקיע מאמץ בהבנת ההתנגדות לארגון לומדים הטרוגני ובנקיטת פעולות להסרת ההתנגדות". המחקר תומך בארגון לומדים הטרוגני תוך שילוב דרכי הוראה-למידה מגוונות כולל שימוש בלמידת עמיתים וכן בהוראה ברמה גבוהה בקבוצות הומוגניות לזמנים קצרים (לפי העניין, ללמידה של מיומנות או מושג מסוימים וכד') לפי הצורך כחלק מהרכיבים של ארגון לומדים גמיש והוראה מותאמת. נמצא שיש בכך יתרון במיוחד עבור תלמידים בסיכון.

ממצאי המחקרים בישראל מצביעים על כך שהלימודים במסגרות ההטרוגניות מקדמים את התלמידים החלשים ואינם מזיקים לתלמידים החזקים (מבקר המדינה, 1993; דר ורש, 1988 אצל קשתי ואח', 2001). המחקר מראה כי תלמידים העוברים מכיתות חלשות והומוגניות לכיתות הטרוגניות נחשפים לאווירה לימודית איכותית ומגבירים את שאיפותיהם להמשיך בלימודים (כפיר וחו, 1985 אצל קשתי ואח', 2001).

בינינו לבין עצמנו: מה עמדות המורים בבית הספר שבהנהלתכם בנוגע להוראה-למידה בקבוצות/כיתות הטרוגניות? מדוע? האם למורים בבית ספרכם יש הידע הדרוש כדי להפיק את מירב התועלת מהוראה-למידה במסגרת הטרוגנית? מה אתם מתכננים לעשות כדי לשכלל ידע זה?

גישות, מסגרות דרכי ההוראה-למידה וארגון הלומדים – טבלה מסכמת

4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 13
חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש.
משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911.
טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
 משרד החינוך התרבות והספורט
 המינהל הפדגוגי
 אגף א' מוסדות חינוך
 האגף לחינוך יסודי

ארגון לומדים		דרכי הוראה-למידה			גישות			
הטרוגני	הומוגני	חונכות	הוראה-למידה יחידנית	למידה שיתופית	גישת ההוראה המותאמת	גישה קונסטרוקטיבית	גישה ביהביוריסטית	
מסגרת שבה יש טווח שונות גדול בין התלמידים, בעיקר בהישגים בלימודים.	נקרא גם "שיטת ההקבעה" לפיה מחלקים את התלמידים למספר רמות לימוד, כשבכל מסגרת לומדים תלמידים בעלי רמת הישגים דומה בלימודים.	מפגשי למידה בצמדים, חונך וחניך, בפרקי זמן מוגדרים. יש פער גילים כלשהו בין החניך לחונך.	1. למידה מותאמת לפרט 2. למידה המתרחשת אצל התלמיד כיחיד ואינה כוללת יחסי גומלין עם תלמידים אחרים.	עבודה קולקטיבית של תלמידים בקבוצה מספיק קטנה, כשכל תלמיד משתתף במשימה קבוצתית משותפת ותורם לה.	התאמה של ההוראה לפרט בהתייחס לצרכיו ולתפקודו.	הלמידה היא תהליך פעיל של הבניית ידע ופרשנות של הפרט באינטראקציה שלו עם הסביבה.	הלמידה היא שינוי התנהגותי המתרחש כתגובה לגירוי.	תיאור/ הגדרה
מתאימים התנסויות למידה לשונות בין התלמידים ומעודדים אינטראקציות ביניהם.	מקדמים תלמידים בעלי רמת תפקוד דומה, לעיתים בנפרד מהכיתה.	מנחים את החונכים ומקימים אתם מפגשי הכנה ומשוב, עוקבים אחר התקדמות התלמידים.	מאבחנים, מפרקים את החומר, מדרגים אותו ומתאימים את המשימות.	מזמנים התנסויות למידה שבהן יש תרומה לכל אחד והפריה הדדית.	מאבחנים את צרכי התלמיד ורמת תפקודו ומתאימים את ההוראה-למידה.	בונים סביבה לימודית ותהליכי הוראה-למידה שמאפשרים הבניית ידע.	מעבירים ידע.	מה עושים המורים ?
התלמידים נעזרים זה בזה ויש הפריה הדדית.	מקבלים "תגבור", פועלים לפי המצופה לאור הגישה המופעלת	פועלים לפי המצופה, מפתחים אחריות אישית	למידה עצמית ועצמאית.	מתנסים במגוון תפקידים, פועלים בצוות.	פועלים לפי המצופה לאור הגישה המופעלת (ביהבויור/קונסט	בונים ידע, מעבדים מידע, מפרשים מידע.	חוזרים על הנלמד, משננים אותו, מתרגלים ומתאמנים.	מה עושים התלמי

4 הממ"ם – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי.

חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש.

משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 19111. טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני:

malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
 משרד החינוך התרבות והספורט
 המינהל הפדגוגי
 אגף א' מוסדות חינוך
 האגף לחינוך יסודי

דיים?				רוקטיב' ודרכי הלמידה (שיתופית/יחידני ת/חונכות).	ללמידה. (טיב' ודרכי הלמידה שיתופית/יחידנית/ח ונכות).	(ביהביויר/קונסטרוק טיב' ודרכי הלמידה שיתופית/יחידנית/ח ונכות).	
עיקרי הממצאים וההמלצות	תורמת להשגת שליטה טובה יותר במיומנויות, כמו: חישוב במתמטיקה, כתיב וקריאה (רהיטות ושטף).	תורמת להשגת שליטה טובה יותר בהבעה, פתרון בעיות וכד'. תורמת ליכולת ההבנה של הנקרא ופרשנותו.	תורמת לקידום למידה, לפיתוח חשיבה מסדר גבוה ולעידוד התנהגות חברתית חיובית. במיוחד בולטים יתרונותיה של הלמידה השיתופית בכיתות הטרוגניות. מועילה במיוחד לתלמידים בסיכון ולתלמידים משולבים.	תורמת לקידום למידה, לפיתוח חשיבה מסדר גבוה ולעידוד התנהגות חברתית חיובית. במיוחד בולטים יתרונותיה של הלמידה השיתופית בכיתות הטרוגניות. מועילה במיוחד לתלמידים בסיכון ולתלמידים משולבים.	לא היו הבדלים מובהקים מבחינה סטטיסטית בהישגים. חלה התקדמות במהלך השנים בהישגים הלימודיים במיוחד בקרב התלמידים החזקים ובהיבטים חברתיים ובמיומנויות למידה. ארגון הלמידה בכיתות הלמידה היחידנית היה יעיל יותר לעומת הכיתות הרגילות.	יעילה לקידום תלמידים בסיכון. אם לתכנית יש מטרה ברורה, החונכים מקבלים הדרכה ומשוב מעצב ומסופקות הזדמנויות הלמידה הבסיסיות.	הממצאים אינם מאשרים את ההנחה שכיתה הומוגנית מייעלת את הלמידה ומעלה הישגים לימודיים של כל התלמידים. נמצא מועיל לתלמידים מצטיינים במיוחד.

מדינת ישראל
 משרד החינוך התרבות והספורט
 המינהל הפדגוגי
 אגף א' מוסדות חינוך
 האגף לחינוך יסודי

סיכומו של דבר

גיוון באסטרטגיות הוראתיות ושימוש בשיטות הוראה שונות מובילים לאפקטיביות גדולה יותר של התהליכים הלימודיים (Cifuentes & Sith, 2001), אם הם מיושמים בהלימה למטרות שלשמן הם מופעלים ותוך הפעלת התהליכים המתאימים. נראה שיש לשכלל את המיומנויות ואת הידע התהליכי של המורים בהפעלת דרכי הוראה שונות. שיטות למידה מגוונות מתייחסות גם לשימוש בגישות שונות ואף סותרות, לעיתים.

כלי למיפוי הגישות, ודרכי הוראה-למידה וארגון לומדים

תוכלו להיעזר בטבלה זו לאיסוף נתונים על הגישות, על ארגון הלומדים ועל דרכי הוראה-למידה שבהם אתם נוקטים. איסוף הנתונים יכול להתייחס לרמת שיעור/יחידת הוראה-למידה, לרמת כיתה ואף לרמת בית ספר.

יחידני		קבוצה קטנה				כיתה				היבט	
1 תלמיד		2 עד 8 תלמידים				20 – 30 תלמידים ויותר				ארגון לומדים	
		הטרוגני		הומוגני		הטרוגני		הומוגני		הרכב	
משתנה	קבוע	משתנה	קבוע	משתנה	קבוע	משתנה	קבוע	משתנה	קבוע		
										מאפיינים	
										גיל	
										תפקוד לימודי	
										תפקוד רגשי	
										תפקוד חברתי	
										סגנון למידה	
										עניין	
										רקע חברתי-כלכלי	
										גישה	
										ביהביוריסטית	
										קונסטרוקטיביסטית	
										הוראה מותאמת	
										ארגון תכנית הלימודים 10	
										דיסציפלינארי	
										אינטגרטיבי	
										דרכי הוראה-למידה	
										הוראה פרונטאלית	
										למידה שיתופית	
										למידה יחידנית	
										חונכות: מבוגרים: מורה מומחה מתנדב	
										חונכות: תלמידים: בוגר עמית	

בינינו לבין עצמנו: צפו בשיעור/יחידת הוראה-למידה ומלאו את הטבלה. לאור ממצאי המחקר שהוצגו בירחון זה, האם המורה נוקטת בגישות, במסגרות לארגון לומדים ובדרכי הוראה-למידה התורמים לקידום התלמידים בעלי ההישגים הנמוכים? מדוע? האם תוכלו להשתמש בנתונים שריכזתם בטבלה ככלי בשיחת משותפת עם המורה? מדוע? הציעו שיפורים לכלי.

10. ראו ב"ניהול שונות, מתן מענה לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ושוויון בבית ספר העובד על פי סטנדרטים". (תשס"ה). 4 הממ"ם, גיליון מספר 11. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף לחינוך יסודי.

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

רשימת מקורות

- אלמוג, א' ושכטמן, צ'. 2005. סוגיות בחינוך מיוחד ושיקום.
- בריקנר, ר' ורון, ט'. (1996). "הוראה מותאמת- התפתחות ושינוי מפרויקט ניסויי להעמקה ומיסוד: 1973-1999", מט"ח.
- הרץ-לזרוביץ, ר' ופוקס, א'. (1987). "למידה שיתופית בכיתה", הוצאת אח, חיפה.
ריץ, י' ובן-ארי, ר'. (עורכים). 1994. שיטות הוראה לכיתה הטרוגנית. אבן-יהודה: הוצאת רכס.
- "הישגים בלימודים של תלמידים עולים" (תשס"ד). 4 הממ"ים, גיליון מספר 1. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי.
- "תכניות הוראה ומסגרות למידה שיכולות לקדם הישגי תלמידים" (תשס"ד). 4 הממ"ים, גיליון מספר 5 ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף לחינוך יסודי.
- "ניהול שונות, מתן מענה לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים ושוויון בבית ספר העובד על פי סטנדרטים". (תשס"ה). 4 הממ"ים, גיליון מספר 11. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף לחינוך יסודי.
- ויגודצקי, ל'. (2004). למידה בהקשר חברתי. התפתחות התהליכים הפסיכולוגיים הגבוהים. עורכים: צלרמאיר, מ' וקוזולין, א'. תל-אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- וידיסלבסקי, מ'. (תשס"ו). פגישה עם סטנדרטים: ביסוס עבודת בית הספר על סטנדרטים – תדריך למנהל (עמ' 48). ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט. האגף לחינוך יסודי.
- טלר, ל' (2003). "למה הקבצות? מה מטרותיה של שיטת ההקבצה ומה היא באמת משיגה", חברה: כתב עת סוציאליסטי לענייני חברה, כלכלה, פוליטיקה ותרבות, גיליון 9.
- מינץ, ר' ונחמיאס, ר'. (1998). "הוראת מדע וטכנולוגיה בעידן הידע", מחשבים בחינוך, גיליון 45-46.
- קשתי, י' ואחרים. (2001) הערכת תכניות התערבות בחט"ב, אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לחינוך 2001, מחקר שהוגש ללשכת המדען הראשי במשרד החינוך התרבות והספורט.
- 4 הממ"ים – ירחון לקידום מקצועיות, מקצוענות ומצוינות במינהל הבית-ספרי בחינוך היסודי. 17 חברי המערכת: יפעת אשרת, חיה גיל, מלכה וידיסלבסקי, לאה יגור, ודליה שמש.
משרד החינוך התרבות והספורט, האגף לחינוך יסודי, דבורה הנביאה 2, ירושלים 91911.
טלפון: 02-5603279; פקס: 02-5603487; דואר אלקטרוני: malkavi@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
המינהל הפדגוגי
אגף א' מוסדות חינוך
האגף לחינוך יסודי

Cotton, K. 2002. The Schooling Practices that Matter Most, Northwest Regional Educational Laboratory. Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, Virginia

Snow, D. 2003. Classroom Strategies for Helping At-Risk Students.
<http://www.mcrel.org>

Cohen, E. G. 1994. Restructuring the classroom: Conditions for productive small groups. *Review of educational reseach*, 64, 1-35.

Cifunetes, L. & Shih, Y.D. (2001). Teaching and Learning Online: A Collaboration between U.S And Taiwanese Students, Journal of Research on Computing in Education, 33(4), 456-473.

Waters, T. Martzano, R.J. & McNulty, B. (2003). Balanced Leadership, What 30 Years of Research Tells Us about the Effect of Leaders on Student Achievement. Aurora, Co: Mid-continent Research for Education and Learning.